

TEKNOLOGIYA TA'LIMI JARAYONIDA MILLIY HUNARMANDCHILIK
ASOSIDA O'QUVCHILARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH

Shoymuradova Madina

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti professional ta'lim fakulteti
texnologik ta'lim yo'nalishi 2- kurs talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanish orqali o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Milliy hunarmandchilikning ta'lim jarayonidagi pedagogik ahamiyati, o'quvchilarning tasavvur doirasini kengaytirish, amaliy ko'nikmalarini shakllantirish hamda mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, texnologiya darslarida xalq amaliy san'ati namunalari asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar o'quvchilarning estetik didini, mehnat madaniyatini va ijodiy yondashuvini shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslab berilgan. Maqolada mazkur yo'nalishda samarali metod va usullardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: texnologiya ta'limi, milliy hunarmandchilik, ijodkorlik, o'quvchi shaxsi, amaliy faoliyat, xalq amaliy san'ati, pedagogik metodlar

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish va ularni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, texnologiya ta'limi darslari o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish hamda mehnatga bo'lgan munosabatini tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Bu jarayonda milliy hunarmandchilik namunalariidan foydalanish o'quvchilarda nafaqat ijodkorlikni, balki milliy merosga hurmat va qiziqishni ham kuchaytiradi. Milliy hunarmandchilik asrlar davomida shakllangan xalq amaliy san'ati bo'lib, u o'zida estetik did, an'ana va ma'naviy qadriyatlarni mujassam etadi. Texnologiya ta'limi jarayonida ushbu boy merosdan foydalanish o'quvchilarning tasavvurini kengaytirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va amaliy faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, bunday yondashuv o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rag'batlantiradi hamda ularni kasb-hunarga yo'naltirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim jarayonida shaxsning har tomonlama rivojlanishi, ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash vazifalari belgilab berilgan. [1] Shuningdek, umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlarida ham o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, mehnat madaniyatini shakllantirish va kasbga yo'naltirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilik asosida o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammo sifatida ilmiy tadqiq etishni talab etadi. Texnologiya

ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanish orqali o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Texnologiya ta'limi darslari o'quvchilarning amaliy faoliyatini tashkil etish, ularning ijodiy fikrlashi va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, mazkur darslarda milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanish o'quvchilarning qiziqishini oshirish, ularni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash hamda ijodiy faoliyatga jalb etishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Chunki milliy hunarmandchilik namunalarida xalqning ko'p asrlik tajribasi, estetik qarashlari, mehnat madaniyati va badiiy didi mujassam bo'lib, ular o'quvchilarda ijodiy yondashuvni shakllantirish uchun boy pedagogik imkoniyatlarga ega.

O'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish, avvalo, ularni mustaqil fikrlashga, yangi g'oyalarni ilgari surishga va amaliy faoliyat jarayonida o'z tasavvurlarini erkin ifoda etishga o'rgatishni talab etadi. Texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilikka oid amaliy topshiriqlarni bajarish o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi, ularni buyumlar shakli, bezagi, ranglar uyg'unligi va kompozitsiya haqida fikr yuritishga undaydi. Natijada o'quvchilar nafaqat tayyor namunani takrorlash, balki unga ijodiy yondashish, o'ziga xos elementlar qo'shish orqali yangi mahsulot yaratishga harakat qiladi. Bu esa ijodkorlikning muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Milliy hunarmandchilik asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda mehnatsevarlik, sabr-toqat, aniqlik va did kabi fazilatlarni ham shakllantiradi. Masalan, kashtachilik, applikatsiya, milliy naqshlar bilan ishlash, oddiy bezak buyumlarini tayyorlash kabi amaliy ishlar o'quvchilardan diqqat, tartib va izchillikni talab etadi. Bunday faoliyat jarayonida o'quvchi nafaqat qo'l mehnati bilan ishlash ko'nikmalarini egallaydi, balki o'z ishining natijasini baholash, kamchiliklarini ko'rish va ularni tuzatishga o'rganadi. Bu esa o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmasining shakllanishiga xizmat qiladi.

Texnologiya ta'limi jarayonida o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish ko'p jihatdan o'qituvchining metodik mahoratiga bog'liq. Dars jarayonida interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar, kichik guruhlarda ishlash, loyiha metodidan foydalanish o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Masalan, o'quvchilarga milliy hunarmandchilikka oid namunalarni kuzatish, ularning bezak elementlarini tahlil qilish va shu asosda yangi buyum loyihasini ishlab chiqish topshirig'i berilganda, ular ijodiy fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilishga va o'z g'oyasini himoya qilishga o'rganadi. Bunday yondashuv darsning samaradorligini oshiradi hamda o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Shuningdek, texnologiya darslarida ko'rgazmali vositalardan, xalq amaliy san'ati namunalaridan, fotosurat va videomateriallardan foydalanish ham o'quvchilarning tasavvurini boyitadi. O'quvchilar real namunalarni ko'rish orqali milliy hunarmandchilikning o'ziga xos jihatlari chuqurroq anglaydi, bu esa ularning qiziqishini yanada kuchaytiradi. Ayniqsa, hududiy hunarmandchilik an'analarini o'rganish o'quvchilarda milliy merosga hurmat tuyg'usini shakllantiradi. Milliy hunarmandchilik asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarni kasbga yo'naltirishda ham muhim rol o'ynaydi. Chunki o'quvchilar amaliy faoliyat jarayonida turli hunar turlari bilan tanishadi, o'z qiziqish va qobiliyatlarini anglay boshlaydi. Bu esa kelajakda kasb tanlash

jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, hunarmandchilikka oid bilim va ko'nikmalar o'quvchilarda tadbirkorlikka oid dastlabki tasavvurlarni ham shakllantirishi mumkin[3;6b].

Texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilik asosida o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishda darsni to'g'ri rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Dars jarayonida nazariy ma'lumot bilan amaliy faoliyat uyg'un holda tashkil etilganda o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishi ta'minlanadi. O'qituvchi milliy hunarmandchilikning kelib chiqishi, uning tarixiy rivojlanishi, turli hududlarda shakllangan an'analari haqida qisqa va tushunarli ma'lumot berib, keyingi bosqichda amaliy mashg'ulotni tashkil etsa, o'quvchilar mavzuni yaxlit holda idrok etadi. Bu esa ularda mavzuga nisbatan qiziqishning ortishiga olib keladi.[6;155-157b]

O'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishda muhit ham muhim omil hisoblanadi. Dars jarayonida erkin fikr bildirish, yangi g'oya taklif qilish, o'z ishini namoyish etish va ba'holash imkoniyati yaratilganda o'quvchilar o'zlarini faolroq tutadi. Ijodiy muhitda o'quvchi xatodan qo'rqmaydi, aksincha, tajriba qilishga harakat qiladi. Bu esa ijodiy fikrlashning rivojlanishiga xizmat qiladi. O'qituvchi o'quvchilarning har bir kichik yutug'ini rag'batlantirib borishi, ularning ishiga ijobiy baho berishi ham muhim pedagogik shartlardan biridir.

Texnologiya ta'limida loyiha asosida ishlash ham o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishning samarali usullaridan biri hisoblanadi. Loyiha metodi asosida o'quvchilar biror buyumni yaratish jarayonini bosqichma-bosqich rejalashtiradi: g'oya tanlash, eskiz chizish, material tanlash, buyumni tayyorlash va yakuniy natijani taqdim etish. Bu jarayon o'quvchilarda nafaqat ijodkorlikni, balki rejalashtirish, tahlil qilish, muammoni hal etish kabi ko'nikmalarni ham rivojlantiradi. Ayniqsa, milliy hunarmandchilik asosidagi loyihalar o'quvchilarda milliy madaniyatga qiziqishni kuchaytiradi.

Milliy hunarmandchilik namunalardan foydalanish o'quvchilarning estetik didini shakllantirishda ham muhim vosita hisoblanadi. Naqshlar, ranglar uyg'unligi, bezak elementlari bilan ishlash o'quvchilarda go'zallikni his etish, buyumlarni badiiy jihatdan baholash ko'nikmasini rivojlantiradi. Estetik didning shakllanishi esa o'quvchining nafaqat darsdagi faoliyatiga, balki kundalik hayotiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki estetik didga ega bo'lgan o'quvchi atrof-muhitga e'tiborli bo'ladi, tartib va tozalikka rioya qiladi, go'zallikni qadrlashni o'rganadi. Shuningdek, texnologiya ta'limi darslarida milliy hunarmandchilik elementlaridan foydalanish fanlararo integratsiyani amalga oshirish imkonini ham beradi. Masalan, tasviriy san'at darslarida o'rganilgan ranglar va kompozitsiya haqidagi bilimlar texnologiya darsida buyumlarni bezash jarayonida qo'llaniladi. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'rganilgan milliy qadriyatlar, urf-odatlar haqidagi ma'lumotlar esa hunarmandchilik mahsulotlarining mazmunini tushunishga yordam beradi. Bunday integratsiya o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlashga va ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llashga o'rgatadi.[7;9b]

Texnologiya ta'limi jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham o'quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi. Multimedia vositalari, taqdimotlar, videodarslar

orqali hunarmandchilik jarayonlarini ko'rsatish o'quvchilarning tasavvurini boyitadi. Ayrim hollarda o'quvchilarga mashhur hunarmandlar faoliyati haqida ma'lumot berish, ularning ishlari bilan tanishtirish ham o'quvchilarda ilhom uyg'otadi va o'z ustida ishlashga undaydi. O'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirishda baholash jarayoni ham muhim rol o'ynaydi. Baholash faqat tayyor mahsulotni emas, balki ish jarayonini, o'quvchining harakatini, g'oyasini va mustaqilligini ham hisobga olgan holda amalga oshirilsa, bu o'quvchilarda ijodiy yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Rag'batlantiruvchi baholash o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va kelgusida yanada yaxshi natijalarga erishishga undaydi. Shu bilan birga, texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilik asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda jamoada ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Guruhlarda bajariladigan topshiriqlar o'quvchilarga o'zaro yordam berish, fikr almashish, vazifalarni taqsimlash va umumiy natijaga erishish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni egallash imkonini beradi. Bu esa ularning kelajakdagi faoliyati uchun zarur bo'lgan muhim kompetensiyalarni shakllantiradi. Texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilikdan foydalanish o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish bilan bir qatorda ularning ma'naviy dunyosini boyitadi, milliy o'zlikni anglashiga yordam beradi hamda mehnatga hurmat ruhida tarbiyalaydi. Shu bois mazkur yo'nalishda darslarni samarali tashkil etish, metodik jihatdan to'g'ri yondashuvni tanlash va o'quvchilarning individual qiziqishlarini hisobga olish ta'lim sifatini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, texnologiya ta'limi jarayonida milliy hunarmandchilik elementlaridan samarali foydalanish o'quvchilarning ijodkorligini rivojlantirish, estetik didini shakllantirish, amaliy ko'nikmalarini boyitish hamda milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Shu sababli dars jarayonida milliy hunarmandchilik namunalariga kengroq o'rin berish, innovatsion metodlardan foydalanish va o'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti" – Toshkent, 2021.
3. Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev M. "Ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. 6b
4. Tolipov O'. Usmonboyeva M. "Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot". – Toshkent: Fan, 2010.
5. Qodirov B. "Mehnat ta'limi metodikasi". – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
6. Hasanboyeva O., To'raqulov X. "Pedagogika" (darslik). – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 155-157b
7. Abduqodirov A. "Kasb-hunarga yo'naltirish asoslari". – Toshkent: Ilm ziyo, 2016. 9b

8. Raximov M. “O‘zbek xalq amaliy san’ati va hunarmandchiligi” (monografiya). – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 2015.
9. Karimov I. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
10. Boshlang‘ich sinflar uchun “Texnologiya” fanidan darslik (1–4-sinflar). – Toshkent: Respublika ta’lim markazi nashri, 2022.